

Wiktor Hahn

Kazimierz Kolbuszewski

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej 36/1-2, 188-192

1946

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KAZIMIERZ KOLBUSZEWSKI

Kazimierz Tadeusz Kobzdaj-Kolbuszewski¹⁾, urodzony 27 stycznia 1884 roku w Przemyślu z rodziny chłopskiej Kobzdajów, uczęszczał do gimnazjum św. Anny w Krakowie. Studia uniwersyteckie (historia literatury polskiej) odbywał w Uniwersytecie Jagiellońskim i lwowskim, które potem uzupełniał podczas pobytów w Berlinie, Dreźnie, Lipsku, Zurychu i Paryżu. W r. 1909 otrzymał stopień doktora filozofii w Uniwersytecie lwowskim. Od r. 1906 do 1909 był nauczycielem gimnazjalnym w Stryju, następnie w Gimnazjum IV we Lwowie do r. 1922. Habilitował się z historii literatury polskiej we Lwowie w r. 1921. W jesieni 1922 r. objął stanowisko profesora nadzwyczajnego historii literatury polskiej w Uniwersytecie wileńskim; od r. 1929 był także profesorem zwyczajnym. W r. 1931 przeniósł się do Uniwersytetu lwowskiego. Był członkiem Komisji Historyczno-Pedagogicznej krakowskiej (w podkomisji lwowskiej), członkiem przybranym Towarzystwa Naukowego we Lwowie, Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie, członkiem Wydziału Tow. Literackiego im. Adama Mickiewicza we Lwowie (przez kilka lat był skarbnikiem tego Towarzystwa, członkiem Komitetu Redakcyjnego „Pamiętnika Literackiego“, a od r. 1937 redaktorem tego czasopisma), członkiem Miejskiej Komisji Teatralnej we Lwowie. W czasie ostatniej wojny światowej został wywieziony przez Niemców do Majdanka pod Lublinem, gdzie po pewnym czasie zmarł wskutek zapalenia płuc 20 lutego 1943 r., przeżywszy lat 59.

Charakteru prostolinijnego, cieszył się życzliwością kolegów i uczniów. Był prawym Polakiem, głęboko do Polski przywiązany, odczuwającym boleśnie straszne przejścia wojenne.

Niezbyt bogata jest produkcja naukowa Kolbuszewskiego. Złożyły się na to między innymi ciężkie warunki i przejścia

¹⁾ Nazwisko „Kobzdaj“ zmienił na Kolbuszewski; początkowo używał obu nazwisk łącznie, później tylko nazwiska „Kolbuszewski“.

życiowe, które nie pozwoliły mu rozwinąć takiej działalności, o jakiej niezawodnie myślał.

Zawód naukowy rozpoczął w r. 1909, w roku Słowackiego. W związku z setną rocznicą urodzin poety Emanuel Dworski, inspektor szkół średnich przy Radzie Szkolnej Krajowej, w jesieni 1907 r. na Walnym Zgromadzeniu Tow. Literackiego im. Adama Mickiewicza we Lwowie, zwołanym dla utworzenia ogólnopolskiego Komitetu rocznicy Słowackiego, rzucił myśl wydania zbiorowej księgi pamiątkowej Słowackiego, na którą miały się złożyć prace nauczycieli szkół średnich w ówczesnej Galicji, ogłaszane w sprawozdaniach z r. 1909. Dzięki poparciu Rady Szkolnej Krajowej, gorliwej współpracy wspomnianego Komitetu, jako też życzliwemu poparciu całego przedsięwzięcia przez dyrekcje szkół średnich, zarówno publicznych jak i prywatnych, udało się przeprowadzić całą rzecz pomyślnie do skutku, tak że w niedługim stosunkowo czasie ukazała się pod koniec 1909 r. wspaniała „Księga pamiątkowa ku czci Słowackiego“, obejmująca 3 olbrzymie tomy¹⁾.

W tej to „Księdze Słowackiego“ pomieścił Kolbuszewski dwie pierwsze w ogóle swoje prace. W pierwszej rozprawie p. t. „Ludwika Śniadecka w rzeczywistości i poezji Słowackiego“, przedstawił życie Śniadeckiej, miłość Słowackiego do niej i refleksy tego uczucia w utworach poety. Rozprawa podawała sumienny przegląd całego materiału o Śniadeckiej, nowych szczegółów jednak nie przyniosła. W ocenie charakteru Śniadeckiej poszedł Kolbuszewski za zdaniem Franciszka Rawity-Gawrońskiego, uważając ją za jeden z najpiękniejszych typów niewiasty polskiej wieku XIX.

W tej samej Księdze znajduje się druga rozprawa Kolbuszewskiego p. t. „Czasy barskie w poezji Słowackiego“. Kolbuszewski zajmuje się w niej postaciami księdza Marka, Beniowskiego, Sawy i innych osób znanych z konfederacji barskiej, występujących w „Beniowskim“, „Księdzu Marku“, „Śnie srebrnym Salomei“, „Poezie i natchnieniu“, przy czym wykazuje źródła wiadomości poety. W ostatecznym rezultacie stwierdza, że Słowacki nie krępował się zbyt ściśle wiadomościami historycznymi zwłaszcza w okresie towianizmu, w którym bohaterskie boje barskie uważał za źródło nowej, odradzającej się Polski.

W r. 1912 ogłosił Kolbuszewski dwie rozprawy o Krasieńskim w „Księdze pamiątkowej ku czci Zygmunta Krasieńskie-

¹⁾ Por. 1) Hahn Wiktor: Szkoła wobec setnej rocznicy urodzin Juliusza Słowackiego. Muzeum. 1908. I. 6—7. 2) Tenże, Rok Słowackiego. Lwów. 1911. 3) Tenże, S. p. Emanuel Dworski, Pamiętnik Literacki. 1916, 172 n. 4) Dworski Emanuel, Słowo wstępne. Księga pamiątkowa ku czci J. Słowackiego pod redakcją Wiktora Hahna. Lwów, 1909. Tom I.

go“, zaprojektowanej również przez Radę Szkolną Krajową¹⁾. W pierwszej pracy „Zygmunta Krasińskiego twórczość w stosunku do literatury niemieckiej“ wykazuje wpływ literatury niemieckiej na utwory Krasińskiego. Głównym zadaniem Kolbuszewskiego było zebranie materiałów zawartych w dziełach i rozprawach dotychczasowych, należyte ich oświetlenie, sprostowanie pewnych szczegółów mylnych lub ich uzupełnienie. Nieraz jednak wywody o wpływach nie są dość przekonujące, jak to sam autor zresztą podkreśla, zaznaczając, że pewne analogie mogą mieć nie jedno tylko źródło. Najlepiej wypadła ta część rozprawy, w której Kolbuszewski wykazał wpływ Schillera na Krasińskiego.

W drugiej rozprawie, pomieszczonej w tej samej Księdze p. t. „Napoleonizm Krasińskiego“ rozróżnia Kolbuszewski trzy fazy stosunku do Bonapartego w twórczości Krasińskiego. Po uwielbieniu wielkiego cesarza w latach młodych następuje faza surowej oceny jego działalności, w dojrzałym wieku wreszcie uwielbia Krasiński Napoleona jako męża, mającego pewne posłannictwo Boże w dziejach ludzkości. W tej ostatniej fazie jest Krasiński gorliwym propagatorem idei politycznych Napoleonidów. Jakkolwiek Kolbuszewski w rozprawie tej nowych szczegółów nie podaje, materiał jednak odnośny zebrał sumiennie i oświetlił należycie.

Zajęcie się Kolbuszewskiego twórczością Słowackiego i Krasińskiego było wywołane rocznicami urodzin obu poetów, później już nie ogłosił żadnej pracy o nich.

Okolicznościową też pracą było wydanie pamiętników Jana Chryzostoma Paska w skróceniu, przeznaczonych dla szkół (w r. 1914). Była to trzecia próba z kolei zastosowania Pamiętników Paska do potrzeb młodzieży szkolnej (po wydaniach szkolnych Bystrzyckiego, Kraków 1893 i Bobina Lwów 1900). Przy wydaniu tekstu Paska oparł się Kolbuszewski na wydaniu lwowskim Bronisława Gubrynowicza (Lwów 1898).

Dopiero później po kilku latach zabrał się Kolbuszewski do poważniejszych badań, kiedy zaczął zajmować się postyllografią polską. W pracy p. t. „Postyllografia polska XVI i XVII w.“ (Kraków, 1921) podał Kolbuszewski dokładną analizę prac z tego zakresu. Rzecz całą podzielił na dwie części: w pierwszej uwzględnił postylle wieku XVI, jako to postylle Jana Seklucjana, Eustachego Trepki, Mikołaja Reja, postylle polską z r. 1561 nieznanego autora, ks. Jakuba Wójka, Hieronima Maleckiego, ks. Marcina Białobrzeskiego, Grzegorza z Żarnowca, Pawła Gilowskiego, Jana Kalksteina. Przy ocenie

¹⁾ Por. Dembowski Ignacy. Słowo wstępne. Księga pamiątkowa ku czci Zygmunta Krasińskiego pod redakcją Wiktora Hahna. Lwów 1912. Tom. I.

poszczególnych postyll postępuje Kolbuszewski w ten sposób, że opisuje szczegółowo wydania, podając różnice między pierwszym a następnymi, przedstawia treść postyll, wyświetla stosunek ich do wzorów obcych, ponadto wydobywa z nich najbardziej znamienne cechy, przedstawiające współczesne obyczaje. Najdokładniejszej oceny doczekała się postylla Reja, poświęcił jej bowiem prawie szóstą część pracy. Postylle w. XVI są nie tylko ważne jako świadectwo ścierania się prądów religijnych, lecz także jako ważny materiał do poznania kultury i języka ówczesnych czasów.

W drugiej części, poświęconej postyllum XVII w., różni Kolbuszewski 2 typy: postylle uczone i postylle ludowe, te ostatnie mają większą wartość ze względu na to, że zawierają dużo materiału dla poznania epoki. Reprezentantem postylli, uczonej jest Kraiński, przedstawicielami ludowych postyll są Dambrowski, Gdacjusz, częściowo Schönflissius. Postylla Abrahama Skulteta przypomina w znacznej mierze postylle w. XVI.

Charakter książki jest głównie analityczny. Kolbuszewski, zaznajomiwszy się dokładnie z literaturą przedmiotu po r. 1918, bada przede wszystkim każdą z postyll z osobna. Mniej udają mu się syntezy, z powodu samej krótkości niewystarczające. Pewne uzupełnienia do pracy swej podał później Kolbuszewski w kilku notatkach i przeglądach piśmiennictwa reformacyjnego w Polsce.

Z r. 1928 pochodzi wydanie utworów poetyckich wywołanych konfederacją barską w zbiorze p. t. „Poezja barska“. Badania, jakie Kolbuszewski podjął w r. 1909, ogłaszając rozprawę o czasach barskich w poezji Słowackiego, przyczyniły się do tego, że z biegiem czasu, po latach prawie dwudziestu, postanowił zebrać utwory poetyckie z czasów konfederacji barskiej. Już przed nim były znane częściowo wiersze konfederackie, które taki entuzjazm wzbudziły na emigracji, zwłaszcza zaś zapłodziły fantazję Mickiewicza i Słowackiego, nie było jednak zebranej całości, rozprószonej po rozmaitych drukach i rękopisach. Pierwsza część zbioru obejmuje utwory religijne, które Kolbuszewski przedrukował przeważnie z „Książeczki do nabożeństwa w czasie Konfederacji Barskiej ułożonej“ (Paryż¹ 1845, Lipsk² 1865), tak że na 25 utworów podał tylko 6 pieśni nieznanych. Ponadto w dziale drugim, trzecim i piątym jest kilka utworów znanych już poprzednio, tak że ostatecznie na 137 utworów jest 104 wydrukowanych po raz pierwszy. Oprócz wierszy religijnych zawiera zbiorek wiersze wojenne, patriotyczne, satyryczne i wymierzone przeciw królowi Stanisławowi Augustowi. Pewne uzupełnienia do zbioru podał później sam wydawca w t. XX „Pamiętnika Literackiego“.

Ponadto zajął się jeszcze Kolbuszewski krytyką literacką w czasopiśmie emigracyjnym w latach 1836—1848. Wykazując ważność czasopiśmiennictwa emigracyjnego dla naszego życia umysłowego, kreśli działalność Juliusza Szotarskiego, Ludwika Zienkowicza, Stanisława Ropelewskiego, Seweryna Goszczyńskiego, zwracając uwagę na charakter estetyczny i polityczny artykułów krytycznych przez nich ogłoszonych. Krytyki te na ogół nie wykazują szerszych horyzontów ani sądów samodzielnych.

W końcu jeszcze wspomnieć należy o pracy p. t. „Proza polska XVI w.” (Kraków, 1932). Podał w niej Kolbuszewski zwięzły przegląd stopniowego rozwoju prozy w tym okresie, uwypuklając znaczenie kilku jej najważniejszych reprezentantów.

W latach 1937—1939 był Kolbuszewski redaktorem „Pamiętnika Literackiego”. Starając się gorliwie o utrzymanie pisma tego na poprzednim poziomie, wydał rocznik XXXIV i XXXV za r. 1937 i 1938, za r. 1939 „Pamiętnik Literacki” już nie wyszedł.

Żałować wypada, że nieubłagana śmierć przerwała dalszą naukową działalność Kolbuszewskiego. W Kolbuszewskim straciła nauka polska pracownika sumiennego, miłującego badania poważne, prace jego i artykuły, odnoszące się do wieku XVI—XVIII nie są i dziś pozbawione wartości¹⁾.

Cześć Jego pamięci!

Wiktor Hahn

¹⁾ O Kolbuszewskim por. jeszcze:

1. Sprawozdania Towarzystwa Naukowego we Lwowie. Lwów. I. 1921, str. 54.

2. Księga pamiątkowa 50-lecia gimnazjum im. Jana Długosza we Lwowie. Lwów. 1928, str. 60.

3. Księga pamiątkowa ku uczczeniu 350 rocznicy założenia Uniwersytetu Wileńskiego. Wilno. 1929, II, str. 175—6.

4. Peretiatkowicz A.-Sobeski M. Współczesna kultura polska. Poznań. 1930 sub voce.

5. Czy wiesz kto to jest? Warszawa, 1938, str. 350.